

СТАНОВИЩЕ

за дисертацията на **Стоян Димитров Стоянов**, предложена за присъждане на образователната и научната степен „доктор по история” в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.2. История и археология, научна специалност „История на България“, на тема „Българо-полски политически отношения 1945-1989 г.“

от проф. д-р Илияна Марчева от Института за исторически изследвания – Българска академия на науките

1. Обща характеристика на дисертационния труд

Темата „Българо-полски отношения през 1945-1989 г.“ не е разработвана монографично в българската историография и това я прави безспорно дисертабилна. Нейното стесняване само до политическите отношения между двете страни по време, когато са част от Източния блок, предполага отлично вглеждане в детайлите на контактите на държавно и партийно ниво. Свеждането на тези отношения до „връзките между НРБ и ПНР, в това число отношенията между първите секретари на БКП и ПОРП, договорите за дружба и българската реакция към периодичните полски кризи“ (с. 9-10) стеснява още повече дисертабилността на темата и поставя много по-високи изисквания към докторанта, за да ни убеди в обратното. Още повече, че реакцията на висшите управляващи власти в София към полските кризи са изведени в различни статии и книги - дело основно на проф. Искра Баева и проф. Владимир Мигев, които дисертантът познава и използва в работата.

Дисертацията съдържа 333 стр. текст и 8 стр. снимкови приложения. Разработена е върху българска изворова база – използвани са архивни фондове от ЦДА, от Архива на Министерство на външните работи и от Комисията по досиетата; публикувани на български език дипломатически и партийно-държавни документи от двете страни; спомени и дневници; български периодичен печат. Недоумение буди неизползването на богатия и вече обработен оп. 81 на Ф.16 от ЦДА, който съдържа документи от отдел „Външна политика и международни връзки“ на ЦК на БКП 1967-1990 г. Може само да се съжالياва, че авторът не познава втория двуезичен том „Документи и материали за българо-полските отношения 1944-1960 г.“, издание на Полската академия на науките от 1985 г., направен в рамките на българско-полската комисия на историците, който се намира в библиотеката на нашия Институт. Озадачава цитирането на дневници като този на Богдан Филов или спомените на Стойчо

Мошанов, които отразяват събития извън хронологическия обхват на темата. Спорно ми се струва към научните изследвания включването на Жан Пол-Сартър, Сянката на сталинизма [Сборник статии и интервюта], София, 1992, както и на Хегел, Разумът в историята, София, 1996 г.

Използвани са основните български изследвания върху историята на България по време на комунистическия режим, като акцентът за техния подбор е бил върху българското политическо развитие, отношенията със СССР, полските кризи и България, македонския въпрос, както и общо история на Студената война. Полската гледна точка е почерпена от 19 книги и статии, което трябва да компенсира липсата на документална полска основа за това. Сред тях обаче не открих работа на Адам Косецки, за когото в увода на стр. 9 дисертантът твърди без обаче да цитира, че „По-тясно с историята на българо-полските политически отношения по време на Студената война се занимава Адам Косецки, като тема (така е в текста - ИМ) на неговите изследвания са интернационализмът, социалистическата революция в Полша и България и сравнителен анализ на земеделското движение в двете страни“. Има позовавания и на 16 англоезични труда, посветени на полската история и съпротива вътре в Източния блок.

Дисертацията следва класическата схема - увод, въведение, четири глави, заключение, използвани източници, приложение.

В увода са представени изследванията и историята на българо-полските отношения, описана е изворовата база на изследването и структурата му. Откроена е липсата на монографично изследване на българо-полските отношения след Втората световна война както до 1989 г., така и след това. Обозначени са цитираните вече от мен основни акценти на проучването. Уводът не е добре структуриран с оглед изискванията да се открият цели, задачи, методи и актуалност на изследването. Нещо, което виждаме, че е направено в автореферата. В увода е останал и неясният израз „хронологическите периодици“ (с.4) вместо хронологическите граници.

Въведението – сравнително дълго от стр. 11 до стр. 30 според мен е излишно. То представлява два последователни разказа за историята на България и Полша по време на войната 1939-1945 г., които трудно могат да се приемат за отправна точка за техните двустранни отношения след нея, тъй като през 1941-1944 г. те са прекъснати. Много по-удачно би било, според мен, ако авторът бе представил историята на българо-полските дипломатически и политически отношения през 1918-1939 г.

Четирите глави са обособени по хронологически признак. Във всяка се следва схемата – накратко за международния контекст, много обстоятелствено – за

политическото развитие на България и политическото развитие на Полша и накрая се разглеждат осъществените контакти между първите партийни и държавни ръководители и свързаните с тях срещи на министри и други официални лица.

В първа глава е обхванат доста голям и сложен период от развитието на страните от Източния блок – народната демокрация, сталинизацията и десталинизацията. Специално място е отделено на Договора за дружба, сътрудничество и взаимопомощ 1948 г. между двете страни. Във втора глава се разглеждат отношенията между България и Полша под знака на десталинизацията и управлението на Владислав Гомулка до 1970 г. Открит е македонският въпрос във външната политика на Тодор Живков и опитите на София да намери подкрепа във Варшава на своята версия за него. Друг момент в нея е и подписването на втория договор за дружба, сътрудничество и взаимопомощ и неговото сравнение с първия от 1948 г. Трета глава засяга както полската криза от 1970-1971 г., така и отношенията между двете страни по време на разведряването. Четвърта глава откроява най-трудния период от съществуване на двата режима – Втората Студена война, полската криза 1980-1981 г. и обвиненията на България в атентата срещу папата, както и започналия процес на разпад на системата. Заключението представлява по-скоро констатации за разглежданите събития, отколкото обобщение и оценка за характера на политическите връзки между двете страни през различните периоди.

2. Оценка на научния характер на дисертацията

Затруднявам се да дам оценка за научния характер на дисертацията. В нея преобладава разказът, при това за собствено българското и собствено полското политическо развитие през отделните периоди, направен, както вече посочих, доста подробно. Всъщност само една трета от дисертацията засяга българо-полските политически отношения.

В работата не открих анализ и оценка на развитието на българо-полските политически отношения по време на комунистическия режим, нито открояване на тяхната специфика в сравнение с предишния период. Не достатъчно обоснована е и релевантността да се изследват отношенията между тайните служби на двете страни, без конфликти помежду им, със сходна политическа система и участие в един и същ военно-политически и икономически блок от една страна, и собствено политическите отношения на най-високо равнище от друга страна.

Излишно дълги бележки и дълги цитати от документите разводняват текста и показват, че докторантът трудно излиза от стриктното ползване на изворите си.

Небрежното представяне на тези извори в библиографията, където например не се разкрива нито пълното название на описа, нито хронологическия обхват на документите в него, оставя неприятно впечатление за непрофесионално отношение към изворите. Например оп. 60 е представен като „ЦДА, ф. 1Б, оп. 60 – Междупартийни срещи и разговори – 1971“, докато реално документите в него са от 1968 до 1989 г. и такива неточности има във всички посочени като ползвани описи. А неизползването на оп. 81 е според мен голям пропуск, не позволил на дисертанта да направи свои приноси по темата, тъй като описът не беше достъпен на предишните автори. Небрежно са цитирани и научните публикации – най-често без издателство или неточно и непълно като например „Вачков, Д., И., Знеполски, НРБ от началото до края. София, 2011“ вместо Знеполски, И. (ред.), НРБ от началото до края, София: Сиела, 2011. Или „Велева, Д., Отношенията между управляващия елит в Полша и профсъюза "Солидарност"(1980-1989)// Известия по история. 2003, с. 315-328“, което трябва да се запише така: „Известия на Катедра *История и археология* и Катедра *Обща история* - ЮЗУ „Неофит Рилски“ - Благоевград, 1/2003, достъпно на <http://www.history.swu.bg/PDF/24.pdf>“.

3. Оценка на научните приноси

В предвид на горното, трудно ми е да оценя посочените от докторанта научни приноси. Действително са насъбрани и хронологически са подредени българо-полските политически контакти на най-високо ниво, но те се губят при липсата на анализ и преобладаване на известни на науката разкази за българската и полската политическа история по време на комунистическия режим. Дисертацията по-скоро може да се нарече «Българо-полски паралели по време на Студената война».

4. Оценка на публикациите по дисертацията

Дисертантът е дал пет публикации по темата. Две са излезли, а останалите 3 са под печат според докторанта, но няма приложени служебни бележки, че са приети за печат. Прави впечатление, че три от публикациите – двете отпечатани и едната под печат – са на историческия портал „Анамнеза“.

5. Оценка на автореферата

За пръв път се сблъсквам със случай, в който първата част от автореферата не отговаря на текста в дисертацията, както вече посочих. В по-голямата си част той отразява заключението на дисертацията.

6. Заключение

Опасявам се, че при цялото ми желание да подкрепя първите стъпки в науката на един млад човек, бакалавър по философия и магистър по политология, в дисертацията му не открих научни резултати, които да представляват оригинален принос в науката, както изисква Законът. Смутена съм и от небрежното отношение на докторанта към изворите и съставянето на библиографията, както и от доминирането на констатациите и липсата на анализ. Ето защо **не мога** да гласувам положително за присъждане на образователната и научна степен „доктор по история“ на **Стоян Димитров Стоянов** в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.2. История и археология, научна специалност „История на България“.

05.05.2022

проф. д-р Илияна Марчева